

Dawne społeczeństwa

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Wirtualny spacer + Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Bhutan – najbiedniejsze państwo z najbogatszymi mieszkańcami*, 2.05.2013 r., dostępny w internecie: polskieradio.pl [dostęp 30.07.2020 r.].
- Źródło: *Nomadowie: wędrówka przez całe życie*, 4.07.2012 r., dostępny w internecie: turystyka.wp.pl [dostęp 30.07.2020 r.].

- Źródło: Yusti, *Kim są cyfrowi nomadzi i dlaczego do 2035 roku będzie nas 1 miliard*, 25.05.2015 r., dostępny w internecie: cyfrowinomadzi.pl [dostęp 30.07.2020 r.].

Dawne społeczeństwa

Dzieci zbierające opał.

Źródło: Ashan Rai, domena publiczna.

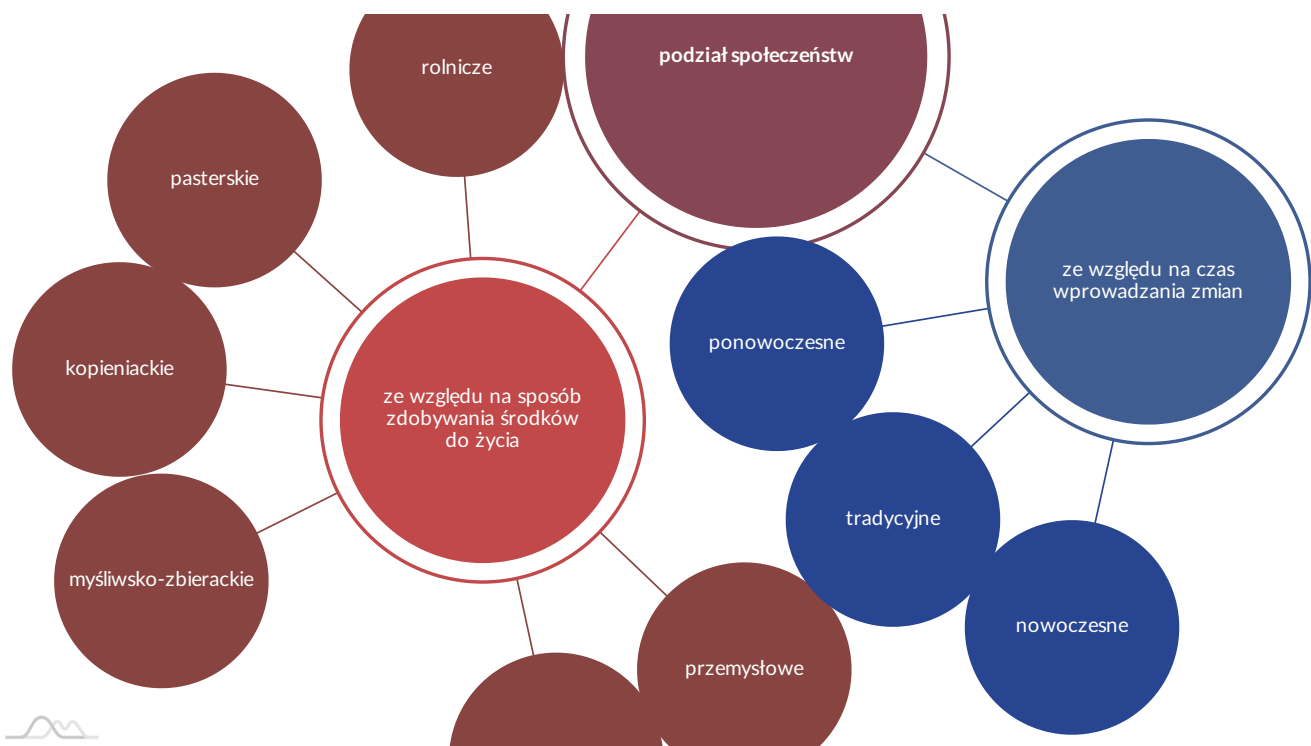
Człowiek jest istotą społeczną: od zawsze rodzi się, żyje i umiera wśród innych ludzi. Jest podatny na ich wpływ. Przejmuje od nich styl życia. Wraz z nimi tworzy społeczności, które mają swoją historię, kulturę, język, ubiór itp. Tak było na przestrzeni wieków i trwa nadal. Społeczności zmieniały się, wykształcały nowe formy stylu życia.

W tej lekcji przyjrzyj się historycznym formom wspólnot i zobaczysz ich wpływ na społeczeństwa współczesne. Zastanów się, czytając lekcję, jakie cechy dawnych społeczeństw możesz dostrzec w tym, którego jesteś częścią.

Twoje cele

- Omówisz dawne formy społeczeństw.
- Porównasz tradycyjne i nowoczesne formy społeczeństw.
- Przeanalizujesz cechy społeczeństwa przemysłowego i poprzemysłowego.

Klasyfikacja społeczeństw

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Spółeczeństwa tradycyjne nadal zajmują się głównie uprawą roli, hodowlą zwierząt i łowiectwem. Ich przedstawiciele zamieszkują głównie tereny wiejskie. Podział pracy opiera się na płci. Kobiety zajmują się domem, dziećmi, wykonują rzemiosła kobiece (np. tkactwo), mężczyźni uprawiają rolę, są myśliwymi, zajmują się rzemiosłem typowo męskim (np. kowalstwo). W [społeczeństwach](#) tych występuje ustalona hierarchia społeczna. Ważne miejsce zajmuje też religia. Do społeczeństw tradycyjnych zaliczyć można m.in. społeczeństwa pierwotne i feudalne.

Spółeczeństwa nowoczesne (przemysłowe, industrialne) zamieszkują przede wszystkim miasta i są mocno zróżnicowane wewnętrznie. Występuje w nich skomplikowany podział pracy. Negowana jest dotychczasowa hierarchia społeczna.

Gospodarka tych społeczeństw opiera się na nowych technologiach, a technologie informacyjno-komunikacyjne zapewniają jego członkom nie tylko możliwość pracy na odległość czy porozumiewania się, ale także rozrywkę. Doświadczenie zdobywane z wiekiem jest w nich mniej ważne niż umiejętności posiadane przez młode pokolenie.

Spółeczeństwa ponowoczesne, czasem zamiennie określane jako **spółeczeństwa poprzemysłowe** czy **spółeczeństwa informacyjne**, to kolejny etap rozwoju społeczeństw. Charakteryzują się one powątpiewaniem w postęp, konsumpcjonizmem, indywidualizmem, powstaniem nowych form życia społecznego (m. in. w sieci), jednocześnie globalizacją i coraz większym znaczeniem społeczności lokalnych. W społeczeństwie tym jest coraz bardziej widoczne rozwarstwienie społeczne oraz różnicowanie kulturowe przy jednoczesnym wzroście korzystania z kultury masowej.

Współczesne tradycyjne społeczeństwo wiejskie

Jednym z tradycyjnych społeczeństw jest współczesne społeczeństwo wiejskie. Tworzą je mieszkańcy poszczególnych wsi. Mają oni poczucie silnych więzi wspólnotowych i odrębności od reszty świata. Stosują rozróżnienie na „my” i „oni”. Relacje rodzinne i sąsiedzkie odgrywają w nich istotną rolę. Ludzie nie tylko spotykają się w celach towarzyskich, ale i wspólnie wykonują potrzebne prace. Funkcjonuje w nich kontrola społeczna, ponieważ dużą wagę przywiązuje się do przestrzegania tradycji i utrwalonych zasad.

Tradycyjne społeczności wiejskie mają poczucie odrębności od reszty świata
Źródło: domena publiczna.

Spółeczeństwo przemysłowe a postprzemysłowe

kategorie	Spółeczeństwo przemysłowe	Spółeczeństwo postprzemysłowe
-----------	---------------------------	-------------------------------

kategorie	Spółeczeństwo przemysłowe	Spółeczeństwo postprzemysłowe
spółeczeństwo	duża ruchliwość społeczna; duże nierówności społeczne; wyludnianie się wsi na rzecz miast	duża ruchliwość społeczna; ogromna rola wykształcenia; rozwój dużych aglomeracji miejskich
kultura	masowa	masowa makdonaldyzacja kultury
gospodarka	rozwój przemysłu i technologii związanych z produkcją (energia elektryczna, silniki do maszyn, maszyny); większość pracowników zatrudniona w przemyśle	produkcja dóbr niematerialnych (usługi, a obecnie informacja); przewaga zatrudnienia w sektorze usług, szczególnie wykwalifikowanych specjalistów

Teorie rozwoju spółeczeństw

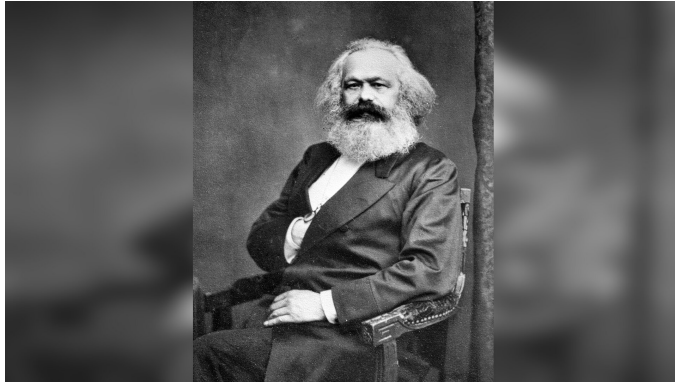
Formy organizacji spółeczeństw zmieniały się z biegiem czasu. Działo się tak na skutek dyfuzji kulturowej lub innych inicjatyw. Z tego powodu też powstało kilka teorii rozwoju spółeczeństw:

Teoria linearna

Według tej teorii zmiany społeczne dokonują się przez ewolucję, przechodzą z form prostych do bardziej złożonych. Zwolennikami tej teorii byli m.in.:

1

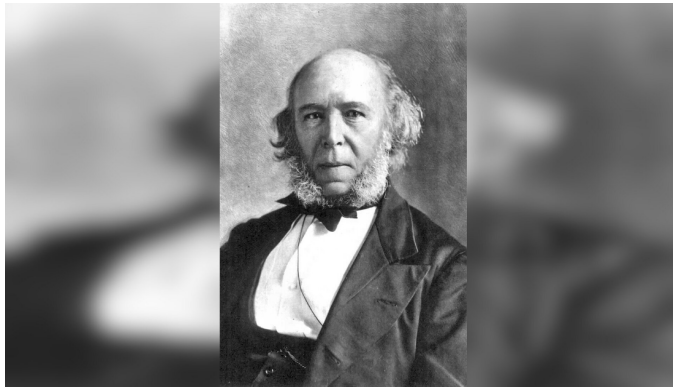
2

Karol Marks

Źródło: John Jabez Edwin Mayal, domena publiczna.

3

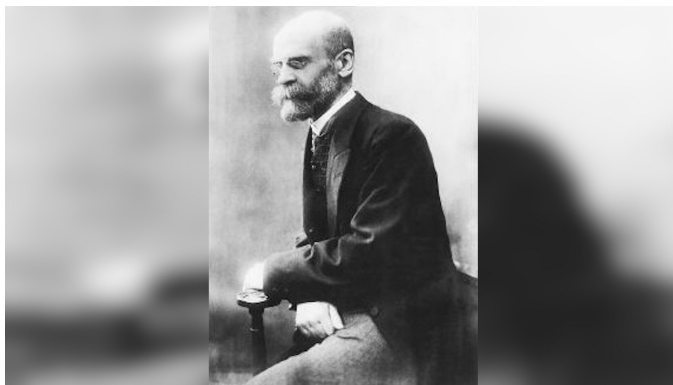
Herbert Spencer

Źródło: domena publiczna.

4

Teoria dychotomiczna

Według tej teorii społeczeństwa przechodzą od form grup pierwotnych, opartych na więziach pokrewieństwa, przyjaźni i sąsiedztwa, do grup wtórnych, opartych na stosunkach sformalizowanych, i umowach między ludźmi. Zwolennikami tej teorii byli:

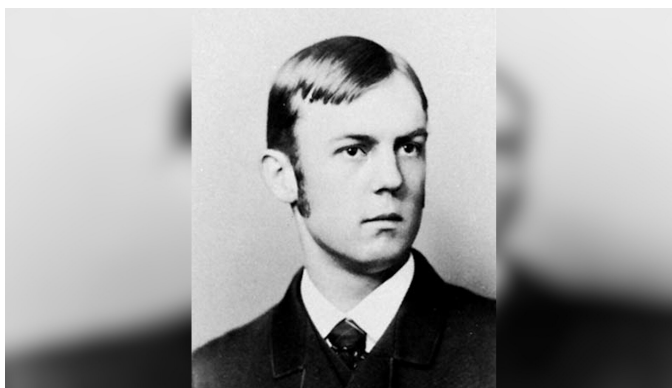

5

Emile Durheim

Źródło: domena publiczna.

6

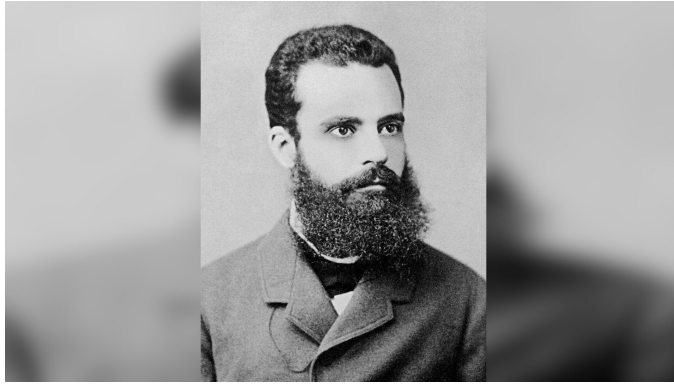
Charles Cooley

Źródło: domena publiczna.

Teoria cykliczna

7

Według tej teorii fazy rozwoju społeczeństwa powtarzają się co jakiś czas. Zwolennikiem tej teorii był Vilfredo Pareto.

Vilfredo Pareto

Źródło: domena publiczna.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

makdonaldyzacja kultury

zjawisko opisane przez George'a Ritzera polegające na tym, że współczesna kultura korzysta z zasad opracowanych w sieciach *fast food* (orientacja na zysk, efektywność, przewidywalność, możliwość manipulacji)

nomadzi/koczownicy

członkowie społeczności, która nie posiada stałego miejsca zamieszkania, tylko je zmienia, np. ze względu na konieczność poszukiwania środków do życia

społeczeństwo

zbiorowość ludzka zamieszkująca określone terytorium, mająca własną tożsamość, kulturę i stosunki społeczne

Wirtualny spacer + Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się ze spacerem wirtualnym i wykonaj ćwiczenie.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

To, co można odkryć w trakcie wykopalisk, to ślady kultury materialnej. Poszukaj informacji w dostępnych źródłach i krótko przedstaw, w jaki sposób naukowcy badają kulturę niematerialną dawnych społeczeństw.

Polecenie 2

Zapoznaj się z audiobookiem i zastanów się, które z cech tych społeczeństw przetrwały w społeczeństwie polskim, a następnie wykonaj ćwiczenia.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PFTUWseLw>

Historyczne formy społeczeństw

Dawne typy społeczeństw można sklasyfikować, biorąc pod uwagę stosowane przez nie technologie oraz stosunki społeczne.

Najstarsza forma społeczeństwa to zbieracko-łowieckie.

Podstawą gospodarki tego społeczeństwa są poszukiwanie żywności, polowania i łowienie ryb za pomocą prostych narzędzi wykonanych z kamienia i drewna. Członkowie społeczeństwa konsumują wszystko, co zdobędą, więc wymiana handlowa między zbiorowościami jest na minimalnym poziomie. Podział pracy, o ile istnieje, oparty jest na płci i wieku. Duże znaczenie w społecznościach tego typu mają więzi rodzinne, nie występują w nim różnice społeczne. Przywództwo

ma charakter nieformalny i związane jest z rolą odgrywaną na polowaniu. Jest to społeczeństwo o charakterze przedsięwziętym.

Dziś tego typu społeczeństwa istnieją jeszcze na przykład w Indiach – lud Jarawa, na Alasce – Jukowie, w dorzeczu Amazonki – Nukak Maku.

Kolejnym typem społeczeństw jest kopieniackie, które pojawiło się między XII a X wiekiem przed naszą erą. Opierało się na uprawie roślin. Ta forma skuteczniej zapewniała społeczności pożywienie niż zbieracko-łowiecka. Podstawową wykorzystywaną techniką uprawy było „ścięcie i wypalenie”, czyli oczyszczenie gruntu, a następnie wypalenie pozostałych roślin. Pozostający po wypaleniu popiół był dobrym nawozem dla sianych roślin. Uprawiano je, stosując najpierw patyki, a potem proste motyki. Dane pole uprawiano przez 2–3 lata, po czym, po jego wyjałowieniu, zbiorowość szukała nowego terytorium.

Za sprawą wzrostu wydajności przy produkcji pożywienia uwidoczniło się zróżnicowanie społeczne, ponieważ nie wszyscy musieli zajmować się uprawą ziemi. Zaczęli pojawiać się kapłani/szamani i rzemieślnicy.

Społeczeństwa kopieniackie były liczniejsze niż zbieracko-łowieckie i wytworzyły pierwsze siedziby mieszkalne, które tworzyły osady. Między osadami dochodziło do wymiany handlowej.

W tym samym czasie co społeczeństwa kopieniackie wykształciły się społeczeństwa nomadyczne, zwane też pasterskimi. Zamieszkały one terytoria mniej żyzne i zajmowały się hodowlą udomowionych zwierząt, co także skutkowało stabilnością zapasów żywności. Pasterstwo przyczyniło się do wzrostu liczebności zbiorowości, ale też wymusiło koczowniczy tryb życia. Społeczności przemieszczały się w celu zapewnienia zwierzętom paszy, co sprzyjało rozwojowi kontaktów społecznych oraz handlu, z czasem opartego na pieniądzu. Sama społeczność też była zróżnicowana: podobnie jak w typie kopieniackim wykształciła się grupa rzemieślników, kapłanów i potężnych przywódców. Koczowniczy tryb życia przyczynił się też do rozwoju wierzeń religijnych, między innymi judaizmu.

Współczesnymi nomadami są Beduini, Tuaregowie, Aborygeni, Pigmeje, Mongołowie i Lapończycy.

Kolejnym typem jest społeczeństwo rolnicze. Powstało, kiedy człowiek nauczył się na dużą skalę uprawiać ziemię za pomocą pługa i zwierząt pociągowych oraz innych narzędzi metalowych. Zwiększona wydajność produkcji żywności pozwoliła ludziom prowadzić osiadły tryb życia. Zaczęły rozwijać się stałe osady, a z czasem miasta.

Spółeczeństwa rolnicze były też bardziej zróżnicowane. Różnice społeczne przybrały z czasem zinstytucjonalizowane formy: wyłoniły się elity, tworząc monarchie despotyczne. Rozwijały się także wierzenia religijne, które przyczyniły się do stratyfikacji ze względu na płeć, ponieważ większość bóstw przedstawianych było w formie męskiej.

Tego typu społeczeństwem jest społeczeństwo Bhutanu.

Rewolucja przemysłowa rozpoczęta w Anglii w XVIII wieku przyczyniła się do powstania i rozwoju społeczeństw przemysłowych.

Korzystały one już z zaawansowanych technologicznie urządzeń. Zmechanizowana produkcja doprowadziła do ogromnych nadwyżek podstawowych dóbr, specjalizacji społeczeństwa i jego hierarchizacji. Z drugiej strony pojawiła się też możliwość ruchliwości społecznej, zarówno poziomej, jak i pionowej.

Uprzemysłowienie wpłynęło także na rozwój edukacji – dostępnej już dla całego społeczeństwa, a nie tylko elit, na model rodziny, która straciła swój status typowo gospodarczy, na politykę – poprzez dopuszczenie do życia politycznego nowych grup społecznych, oraz na religię, której rola w społeczeństwie zmalała. Ponadto uprzemysłowienie doprowadziło do rozwoju miast i podniosło ogólny standard życia. Z drugiej jednak strony przyczyniło się do degradacji środowiska naturalnego.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 2

Poszukaj w internecie informacji na temat życia codziennego współczesnych nomadów.

Ćwiczenie 3

Zajmij stanowisko: społeczeństwo tradycyjne czy postindustrialne – w którym ludzie są szczęśliwsi? Swoje zdanie poprzyj minimum dwoma argumentami.

stanowisko: ▼

argumenty:

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dokończ zdanie.

Najstarszą formą społeczeństwa było...

- ☐ społeczeństwo nomadyczne.
- ☐ społeczeństwo rolnicze.
- ☐ społeczeństwo kopieniackie.
- ☐ społeczeństwo myśliwsko-zbierackie.

Ćwiczenie 2

Wskaż cechy społeczeństwa tradycyjnego.

- ☐ duża rola więzi wewnątrzspołecznych
- ☐ malejąca rola doświadczenia zdobytego z wiekiem
- ☐ tradycyjny podział pracy według płci
- ☐ urbanizacja

Ćwiczenie 3

Zaznacz, które stwierdzenie jest prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Przykładem społeczeństwa rolniczego jest społeczeństwo bhutańskie.	☐	☐
Miasta powstały wraz z narodzinami społeczeństwa łowiecko-zbierackiego.	☐	☐
Społeczeństwo kopieniackie używało metalowych narzędzi.	☐	☐
W społeczeństwie industrialnym nastąpił rozwój edukacji powszechnej.	☐	☐

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj cechy do typów społeczeństw.

Społeczeństwo tradycyjne

miejsce zamieszkania: miasto

podważanie hierarchii społecznej

Społeczeństwo współczesne

życiowe doświadczenie wysoko cenione

miejsce zamieszkania: wieś

kultura masowa

kontrola społeczna

mężczyźni zdobywają środki na utrzymanie rodziny

duża ruchliwość społeczna

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się ze zdjęciem i wykonaj polecenie.

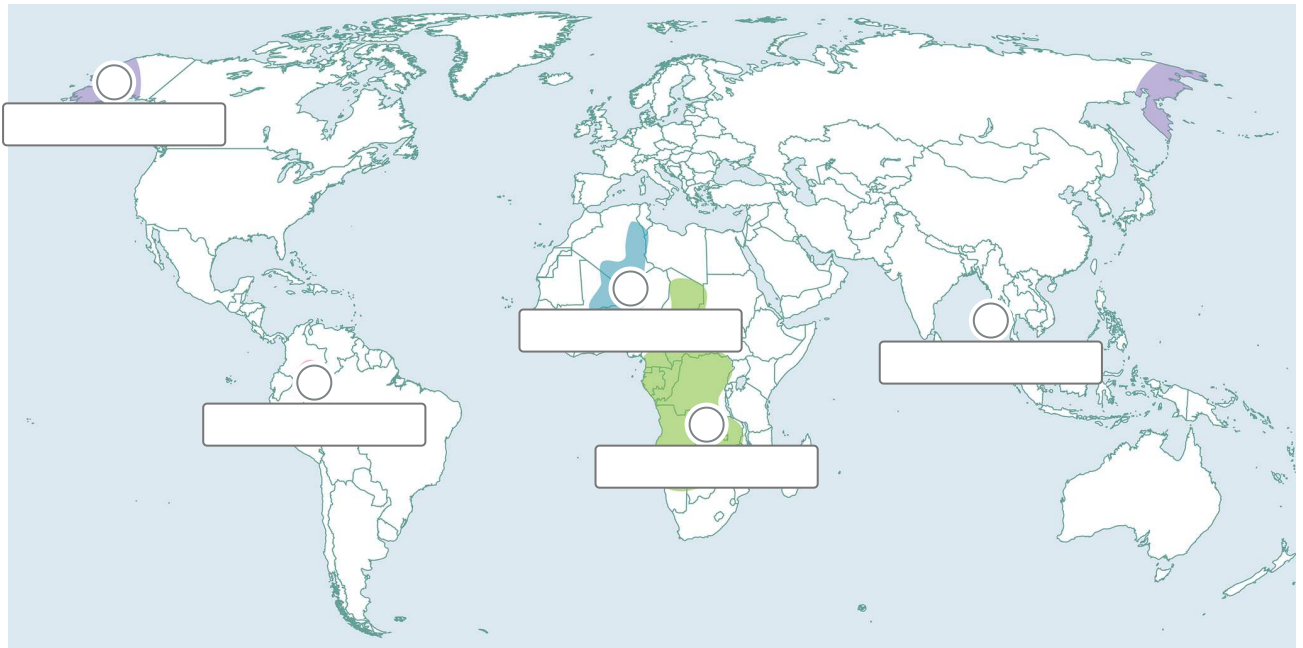
Źródło: domena publiczna.

Podaj, jaki typ społeczeństwa przedstawiono na zdjęciu.

Ćwiczenie 6

Zaznacz na mapie miejsca zamieszkiwania wskazanych społeczności.

Jarawas

Nukak-Maku

Pigmeje

Sentinelczycy

Jukowie

Tuaregowie

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

” Bhutan – najbiedniejsze państwo z najbogatszymi mieszkańcami

Bhutan leży między Tybetem a Indami. Zaliczany jest do państw o najniższym poziomie rozwoju społecznego i ekonomicznego. – Większość ludzi żyje z tego, co da im ziemia. I to państwo ma bardzo wielu szczęśliwych ludzi – opowiada Marcin Kozioł, podróżnik. Chociaż cywilizacja zachodnia powoli wdziera się do kraju, mieszkańcy dbają o swoją tożsamość narodową. – Większość chodzi po ulicach w narodowych strojach, mało jest ludzi w jeansach. Widać, że czas się tam zatrzymał i oni chyba nie chcą tego zmienić. Chcą, żeby zadowolenie mieszkańców było ważniejsze od PKB – mówi gość Trójki. Marcin Kozioł wspomina, że w Bhutanie nie widać też głodu. – Nie ma bogactwa, domy są proste, zwykle tylko jedna czy dwie izby, które dodatkowo rodzina musi się często dzielić ze zwierzętami. Ale też mieszkańcy nie mają potrzeby posiadania więcej. To jeden z najbogatszych krajów świata, ale najbogatszych duchowo – dodaje Marcin Kozioł.

Źródło: *Bhutan – najbiedniejsze państwo z najbogatszymi mieszkańcami*, 2.05.2013 r., dostępny w internecie: polskieradio.pl [dostęp 30.07.2020 r.].

Podaj, jakie cechy tradycyjnego społeczeństwa zostały przedstawione w tekście.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

Tekst I

” *Nomadowie: wędrówka przez całe życie*

Prawdziwych Nomadów można spotkać na przykład w Jakucji, największej Republice Federacji Rosyjskiej, która jest pięć razy większa od samej Francji, a za razem jest jednym z najzimniejszych i najmniej zamieszkałych regionów świata. Wędrowni Nomadowie Syberii zwani Ewenk, żyją w lasach syberyjskiej tajgi i zajmują się hodowlą reniferów. Lud ten żyje w zgodzie z dziką przyrodą i świętą tradycją. Nomadowie Syberii bez problemu potrafią przetrwać w drastycznych warunkach atmosferycznych, gdzie temperatura dochodzi nawet do minus 60 stopni Celsjusza.

Koczownicze ludy znajdziemy również, w bardziej przyjaznych dla człowieka częściach naszego globu. Nomadowie Azji podróżują przez Wietnam, Kambodżę, wzdłuż legendarnej rzeki Mekong. Są to głównie rybacy zwani ‘morskimi włóczęgami’, żyjący z połowu ryb i krewetek. Inni nomadowie, żyją w Rumunii i tradycyjnie podróżują od maja do października. Niewielu już zostało na świecie prawdziwych koczowników, więc warto przyrzeć się bliżej tym, którzy przetrwali. Bez nich świat byłby znacznie uboższy.

Źródło: *Nomadowie: wędrówka przez całe życie*, 4.07.2012 r., dostępny w internecie: turystyka.wp.pl [dostęp 30.07.2020 r.].

Tekst II

” Yusti

Kim są cyfrowi nomadzi i dlaczego do 2035 roku będzie nas 1 miliard

Cyfrowi nomadzi to osoby, które dzięki technologii, dostępowi do internetu oraz urządzeniom mobilnym, zdecydowały się pracować zdalnie. Wykonują rozmaite zawody, które nie wymagają przebywania w określonym miejscu, wymagają za to względnie stałego dostępu do Internetu.

To programiści, copywriterzy, doradcy ds. marketingu, projektanci stron internetowych, graficy, konsultanci SEO, nauczyciele języków obcych, tłumacze, prawnicy, właściciele rozmaitych biznesów online, blogerzy, wirtualni asystenci, psychologowie świadczący swoje usługi online...

Zasadniczo wszystkie usługi, które da się przenieść do Internetu, to potencjalne obszary, w których mogą pracować cyfrowi nomadzi. Zamiast ze stacjonarnego biura wykonują swoją pracę z przestrzeni coworkingowych, wynajętych mieszkań, kawiarni, a nawet z przerobionych na mobilne dom-biuro samochodów.

Większość, których znamy, wykorzystała możliwość pracy zdalnej, by przenieść się za granicę: na Wyspy Kanaryjskie, południe Hiszpanii, do Azji Południowo-Wschodniej, RPA, Meksyku, a nawet Australii.

Jedni wybierają sobie miejsce na kilka miesięcy i osiadają w nim, inni decydują się na prawdziwe mobilne życie i przez większą lub mniejszą część roku są w podróży. Nic nie stoi na przeszkodzie, bo dla cyfrowego nomady i biuro, i dom są tam, gdzie Wi-Fi łączy się automatycznie.

Źródło: Yusti, *Kim są cyfrowi nomadzi i dlaczego do 2035 roku będzie nas 1 miliard*, 25.05.2015 r., dostępny w internecie: cyfrowinomadzi.pl [dostęp 30.07.2020 r.].

Wyjaśnij, co łączy i dzieli oba typy nomadów.

Dla nauczyciela

Autorka: Małgorzata Krzeszowska

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Dawne społeczeństwa

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

II. Różnorodność kulturowa.

Uczeń:

- 1) charakteryzuje społeczeństwa zbieracko-łowieckie, nomadyczne i rolnicze; charakteryzuje wybraną współczesną społeczność tego typu;
- 2) charakteryzuje wiejską społeczność tradycyjną; wskazuje na różnice między społeczeństwem przemysłowym i poprzemysłowym.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- omawia dawne formy społeczeństw;
- podaje przykłady współczesnych społeczeństw żyjących według historycznych form;
- analizuje wpływ dawnych społeczeństw na współczesne.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca;
- metoda kuli śniegowej;
- metoda plakatu.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;

- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- kartki A3, pisaki/kredki.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Podanie tematu i celów zajęć.

2. Uczniowie ustalają definicję terminu „społeczeństwo”. Robią to metodą kuli śnieżkowej: najpierw ustalają definicję w parach, potem pary łączą się w czwórki pracujące dalej nad definicją społeczeństwa itd. Na koniec wspólnie wybierają najlepszą.

Faza realizacyjna

1. Podział na pięć grup, które wspólnie zapoznają się z audiobookiem. Każdy zespół zwraca uwagę na inny typ społeczeństwa:

- grupa 1: myśliwsko-zbierackie;
- grupa 2: kopieniackie;
- grupa 3: nomadyczne;
- grupa 4: rolnicze;
- grupa 5: przemysłowe.

2. W grupach uczniowie przygotowują plakaty/rysunki charakteryzujące poszczególne społeczeństwa. Następnie przedstawiają je na forum klasy.

3. Nauczyciel inicjuje dyskusję na temat cech wspólnych przedstawionych społeczeństw. Na koniec wybrana osoba podsumowuje rozmowę.

4. Uczniowie zapoznają się z treścią lekcji. Na tej podstawie porównują społeczeństwa dawne i współczesne. Szukają ich cech wspólnych oraz zwracają uwagę na

występujące współcześnie cechy dawnych społeczeństw. Podają też przykłady społeczności żyjących dziś według form społeczeństw tradycyjnych. Na koniec wybrana osoba podsumowuje rozmowę.

5. Uczniowie wykonują ćwiczenie 2 do audiobooka.

Faza podsumowująca

1. Praca w parach ze spacerem wirtualnym. Po zapoznaniu się z materiałem uczniowie, korzystając z zasobów internetowych, wykonują ćwiczenie 1 dołączone do spaceru. Chętne pary prezentują odpowiedzi na forum klasy.

2. Wybrane osoby w punktach przedstawiają najważniejsze wnioski z lekcji.

Praca domowa:

Wykonaj pozostałe ćwiczenia z e-materiału.

Materiały pomocnicze:

Jan Turowski, *Socjologia. Wielkie struktury społeczne*, Lublin 1994.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą wcześniej zapoznać się z audiobookiem i przygotować w grupach scenki dotyczące poszczególnych typów społeczeństw.